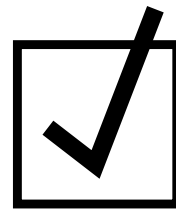

Oppimateriaalit ajan tasalle!

Kohti aktiivista maailmankansalaisuutta

Testaa, miten laatimasi oppimateriaali huomioi globaalikasvatuksen teemat

Valtakunnalliset opetussuunnitelmien perusteet painottavat ihmisoikeuskasvatusta, kestävien elämäntapojen omaksumista ja aktiivista maailmankansalaisuutta YK:n kestävä kehityksen tavoitteiden mukaisesti. Lisäksi koulutyötä ohjaavat yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolait. Näiden tärkeiden painopisteiden tulee näkyä koulun työskentelyssä ja toimintakulttuurissa kaikilla tasoilla.

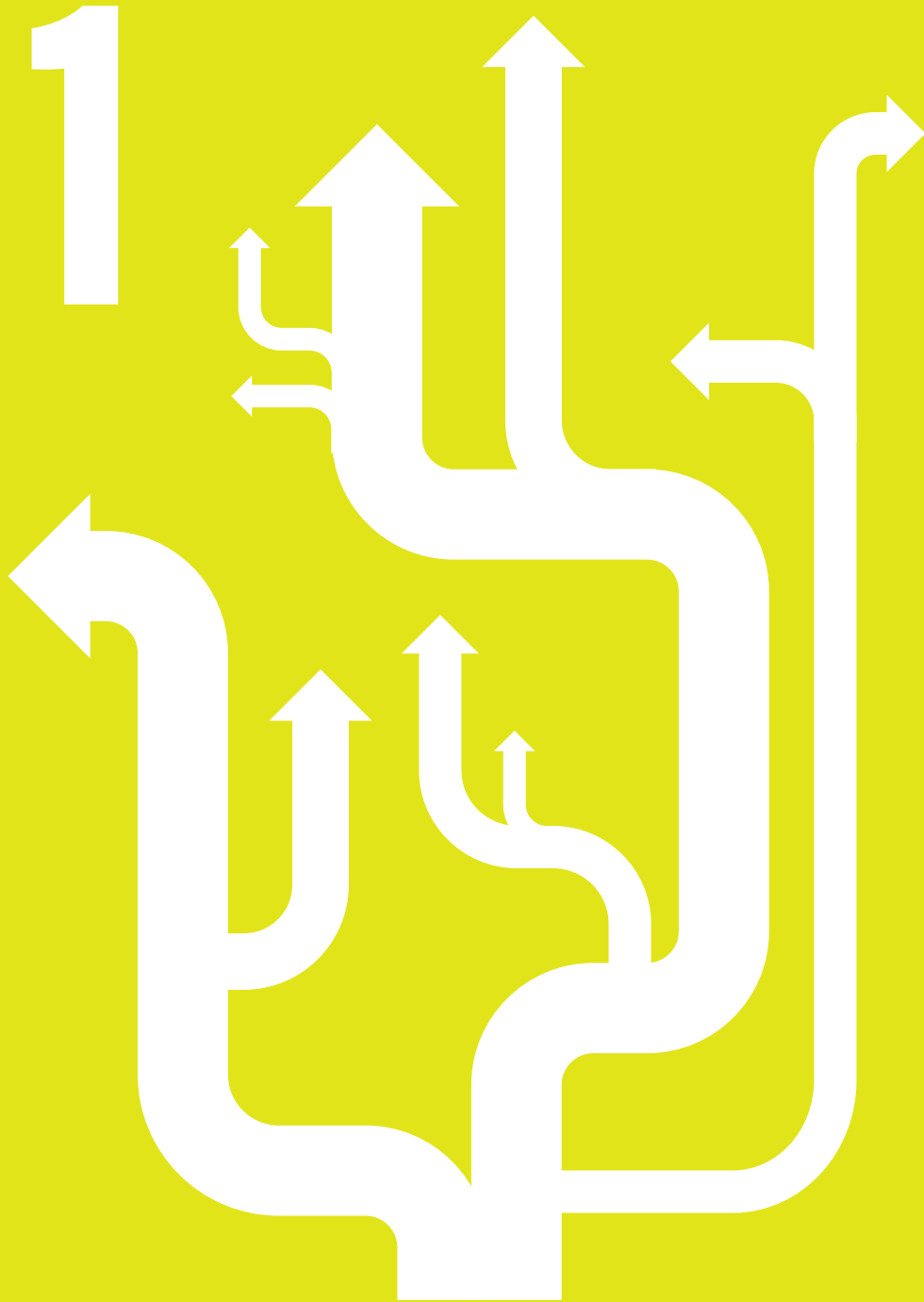
Oppimateriaaleilla on iso rooli työskentelyn ja toimintakulttuurin muodostumisessa, ja oppimateriaalin tekijät ovat avainasemassa välittämässä opetussuunnitelman painopisteitä luokkahuoneisiin.

Tämä opas on tarkoitettu kaikille, jotka laativat oppimateriaaleja opetuskäyttöön. Oppaan sisältämän muistilistan avulla voit helposti tarkistaa, edistääkö oppimateriaali opetussuunnitelmien painotuksia ja tukeeko se oppijoiden aktiivista maailmankansalaisuutta.

Testaa oma materiaalisi arvioimalla sitä muistilistan avulla - ja tee muokkauksia oppimateriaaliisi tarpeen mukaan!

Muista, että voit aina pyytää lisätietoa tai vinkkejä oppimateriaalin kehittämiseen globaalikasvatuksen näkökulmasta Fingon koordinoimalta kansalaisjärjestöjen globaalikasvatusverkostolta. Voit tutustua verkoston toimintaan ja järjestöjen tuottamiin materiaaleihin osoitteessa www.gloaalikasvatus.fi.

Valinnat ovat valtaa

Oppimateriaali sekä kuvaa nyky-yhteiskuntaa ja maailmaa, että myös muuttaa niitä toivottuun suuntaan. Sisällöillään oppimateriaalit vaikuttavat niitä käyttävien oppijoiden ajatuksiin, tunteisiin ja toimintaan.

Oppimateriaalin tekijät käyttävät valtaa valintoja tehdessään, joten heidän on tärkeää olla tietoinen omista lähtökohdistaan ja niiden vaikutuksista. Oppimateriaalin teemoihin, käsitteisiin, esimerkkeihin, kuviin ja näkökulmiin liittyvien valintojen on tärkeä tukea opetussuunnitelman tavoitteita ja sen painotuksia.

- Teen tietoisia valintoja oppimateriaalin sisällöissä ja tarkastelen, millaista kuvaa ne välittävät yhteiskunnasta, maailmasta ja ihmisistä.**
- Esitän asiat mahdollisimman moninäkökulmaisesti.**
- Muistan, että käytän valtaa esimerkiksi sanavalinnoissani ja käsitteitä määrittellessäni.**
- Huomioin oppimateriaalin moninaiset käyttäjät ja sen, että käsitellyt aiheet voivat koskettaa oppimateriaalin käyttäjiä henkilökohtaisesti.** Varmistan, että materiaali ei loukkaa kenenkään ihmisarvoa tai aseta häntä eriarvoiseen asemaan muiden kanssa.

Vinkkejä:

Pohdi omaa asemaasi ja etuoikeuksiasi sekä erilaisten ihmisryhmien näkökulmia esimerkiksi tutustumalla Fingon Globaalikasvatuksen verkkokurssin osioon 2.2 Eväitä eriarvoisuuksien purkamiseen osoitteessa fingo.fi.

2

Lisätietoa:

- » [Ihmisoikeuskeskus.fi](https://www.ihmisoikeuskeskus.fi)
- » [Ihmisoikeudet.net](https://www.ihmisoikeudet.net)
- » [Lapsenoikeudet.fi](https://www.lapsenoikeudet.fi)
- » [Lapsiasia.fi](https://www.lapsiasia.fi)

Ovatko ihmisoikeudet oppimateriaalin perustana?

Ihmisoikeudet kuuluvat kaikille maailman ihmisille. Ne on määritelty kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa, joihin Suomi on sitoutunut. Ihmisoikeuksien ytimessä on ajatus ihmisarvon yhtäläisyydestä ja loukkaamattomuudesta. Niiden tehtävänä on turvata ihmisarvoisen elämän perusedellytykset.

Ihmisoikeudet ovat sisäänrakennettu opetussuunnitelman kaikkiin osa-alueisiin, niin arvopohjaan, oppiaineisiin kuin toimintakulttuuriin. Tavoitteena on ihmisoikeusperustaisuuden juurruttaminen koko kouluyhteisön toimintaan.

Ihmisoikeuksien kunnioittaminen ja edistäminen ovat koulun lakisääteisiä tehtäviä, joita myös oppimateriaalien on tuettava.

- Lisään oppijoiden tietoa ihmisoikeuksista.** Tuon esille esimerkiksi ihmisoikeusjulistuksen ja -sopimusten sisältöä, ihmisoikeuksien historiaa ja nykytilannetta sekä ihmisoikeuksia puolustavien yhteisöjen toimintaa.
- Käsittelen yhdenvertaisesti eri ihmisryhmien oikeuksia.** Tuon käsittelyyn erityisesti haavoittuvassa asemassa tai syrjäytymisen vaarassa olevien ihmisryhmien oikeuksia.
- Edistän ihmisoikeuksien ja lapsen oikeuksien toteutumista** koulussa kokonaisvaltaisesti, esimerkiksi tukemalla oppimateriaalissa oppijoiden osallisuutta ja edistämällä heidän näkökulmansa kuulemistä. Tarjoan oppimateriaalissa oppijoille ja kouluyhteisölle tilaisuuksia toimia ihmisoikeuksien puolesta.

3

Lisätietoa:

- » Yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi
- » **Seta:** [Sateenkaari oppilaitoksessa -opas](http://Sateenkaari_oppilaitoksessa_-_opas_ja_muu_oppimateriaali_seta.fi) ja muu oppimateriaali seta.fi
- » **Rauhankasvatusinstituutti:** [Tasa-arvokompassit](http://Tasa-arvokompassit_rouhankasvatus.fi), rouhankasvatus.fi
- » **Rauhankasvatusinstituutti:** [Puuttuvat tarinat](http://Puuttuvat_tarinat_-_oppimateriaali_saamelaisista_ja_romaneista_rouhankasvatus.fi) - oppimateriaali saamelaisista ja romaneista, rouhankasvatus.fi
- » **Yhteiset lapsemme ry - Materiaali rasismien käsittelyyn lasten kanssa**, yhteisetlapsemme.fi
- » **Opetushallitus:** [Rasismien tunnistaminen ja purkaminen kasvatuksessa ja koulutuksessa](http://Rasismien_tunnistaminen_ja_purkaminen_kasvatuksessa_ja_koulutuksessa_oph.fi), oph.fi
- » **Selkokieli:** selkokeskus.fi

Edistääkö materiaali yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa?

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolait velvoittavat kouluja edistämään yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumista ja laatimaan koulukohtaisen suunnitelman. Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo toteutuvat vain, jos niitä rakennetaan aktiivisesti koulun kaikessa vuorovaikutuksessa ja toiminnassa.

Oppimateriaalien tulee tukea yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumista kokonaisvaltaisesti oppimateriaalin tekstisisällöissä, kuvissa, esimerkeissä ja tehtävissä. Niiden tulee myös kunnioittaa koulu yhteisön jäsenten moninaisuutta ja kannustaa ihmisiä arvostamaan kohtaamiseen toistensa kanssa, jottei kukaan jää näkymättömäksi tai koe syrjintää.

- Teen näkyväksi moninaisuutta ja puran aktiivisesti stereotyyppioita ja ahtaita yhteiskunnallisia normeja** nostamalla esille moninaisia ihmisiä moninaisine ominaisuuksineen. Varmistan, että oppimateriaali ei vahvista stereotyyppioita tai esitä ihmisiä tai ihmisryhmiä yksipuolisesti. Kehitän materiaalia, jossa on monelle oppijalle samaistuttavia hahmoja, henkilöitä ja roolimalleja.
- Kuvaan ihmiset arvostavalla ja kunnioittavalla tavalla ja aktiivisina toimijoina** omassa elämässään ja yhteiskunnassa. Annan ihmisille tilaa tulla esille moninaisten identiteettiensä ja rooliensa kautta. Kiinnitän erityistä huomiota tapaan, jolla esitän haavoittuvassa asemassa tai syrjinnän vaarassa olevia ihmisiä liioittelematta heidän hätäänsä tai tekemättä heistä passiivisia toiminnan kohteita.

Jatkuu seuraavalla sivulla

3

jatkuu

- **Tuon sopivissa kohdin esiin kolonialismin historiaa ja vaikutuksia** erityisesti käsiteltäessä kansojen ja kulttuurien välisiä suhteita. En esitä Suomea, Eurooppaa tai länsimaita muita erityisempinä tai erinomaisempina suoraan tai epäsuorasti.
- **Käytän monipuolisia esimerkkejä, jotka kuvastavat myönteisesti sukupuolten moninaisuutta.** Edistän sukupuolten välistä tasa-arvoa varmistamalla, että materiaali ei vahvista yksipuolista kuvaa eri sukupuolista ja sukupuolen ilmaisun tavoista.
- **En rodullista oppimateriaalissa käsiteltyjä henkilöitä.** Vältän liittämästä ihmisiin oletuksia, stereotypioita ja ennakkoluuloja esimerkiksi ihonvärin tai etnisen taustan takia. Pyrin materiaaliin liittyvissä valinnoissa rasismia vähentämiseen.
- **Teen kielitietoisia valintoja oppimateriaalien suhteen.** Otan huomioon oppijoiden kielellisen moninaisuuden, erilaiset kielelliset valmiudet ja lähtökohdat. Teen näkyväksi erilaisia kielitaitoja ja ohjaan oppijoita hyödyntämään niitä oppimisessa.
- **Edistän oppimateriaalin saavutettavuutta** mahdollisuuksien mukaan, esimerkiksi moninaistamalla tehtävien toteutustapoja tai sisällyttämällä oppimateriaaliin selkokielistä materiaalia.

Vinkkejä

1. **Lue oppimateriaalia eri rooleissa.** Miltä se näyttää esimerkiksi ruskean tytön, vammaisen pojan tai muunsukupuolisen nuoren näkökulmasta? Mitä materiaalissa voisi muuttaa, jotta moninaiset ihmiset voisivat kokea tulevaisuutta nähdä? Monesti kyse voi olla pienistäkin muutoksista kielenkäytössä tai kuvastossa. Muista itsekkin tunnistaa ja kyseenalaistaa tekemiäsi oletuksia ja stereotypioita, joihin saatat nojata roolin kautta materiaalia lukiessasi.
2. **Kun kuvaat kirjallisesti tai kuvien avulla itsellesi vierasta kulttuuria, mieti seuraavia kysymyksiä:**
 - Mikä on oma suhteeni maahan tai ihmisiin, joiden elämästä oppimateriaali kertoo?
 - Perustuuko kirjoitus koettuun ja elettyyn elämään, vai mielikuvitukseeni tai yleisiin käsityksiin elämästä kyseisessä paikassa?
 - Onko kyseisen kulttuurin edustajia kuultu oppimateriaalin valmistelussa tai ovatko he saaneet kommentoida oppimateriaalia?
 - Kenen näkökulmasta käsiteltävät asiat tai tapahtumat on esitetty?
 - Ketkä ovat aktiivisia toimijoita ja ketkä taas kuvataan passiivisina siten, että heidän elämässään tapahtuvat käänteet ovat seurausta muiden teoista?
 - Millaisen kuvan oppimateriaali antaa kuvatuista ihmisistä, heidän elämästään, kotimaastaan?

4

Lisätietoa:

- » **YK-liitto: Kestävän kehityksen tavoitteet - Agenda2030**, ykliitto.fi
- » **toivoajatoimintaa**, toivoajatoimintaa.fi
- » **Eettisen kaupan puolesta ry:n oppimateriaalit**, eetti.fi
- » **Open ilmasto-opas**, openilmasto-opas.fi
- » **OKKA-säätiö: kouluajamparisto**, kouluajamparisto.fi

Nostaako oppimateriaali kestävät elämäntavat keskiöön?

Koulu on keskeinen toimija kestävästi tulevaisuuden rakentamisessa. Opetussuunnitelman mukaisen opetuksen tulee edistää kestävä elämäntapaa ja YK:n kehitystavoitteita (Agenda 2030).

Kestävä kehitys toteutumisen edellytyksenä on huomioida sen sosiaaliset, taloudelliset, kulttuuriset ja ekologiset ulottuvuudet ja niiden linkittymisen toisiinsa.

Kestävä kehitys ei ole yksittäinen asiakokonaisuus opetuksessa, vaan sen tulee olla mukana kaikessa koulun toiminnassa ja opetuksessa johdonmukaisesti.

- Autan hahmottamaan globaaleja ilmiöitä ja niiden ilmenemis-
muotoja** oppijoiden omassa elämässä, eri yhteisöissä ja yhteiskunnassa.
- Kannustan tarkastelemaan ilmiöitä syvällisesti ja moni-
alaisesti sekä etsimään linkityksiä** eri oppiaineiden välille opetussuunnitelman mukaisesti.
- Huomioin materiaalissa maailman ekologisen kantokyvyn ja
ilmastonmuutoksen.** Kannustan oppijoita kestävästi elämäntavan omaksumiseen ja kulutuskeskeisen talousjärjestelmän kriittiseen tarkasteluun.

Jatkuu seuraavalla sivulla

4

jatkuu

- Tuen näkökulmavalinnoillani ekososiaalista sivistystä,** joka auttaa oppijoita hahmottamaan ihmisen riippuvuuden elinvoimaisesta luonnosta ja edistämään hyvinvointia maapallon kantokyvyn rajoissa luonnon moninaisuutta kunnioittaen.
- Tuen rauhaa rakentavaa ja ihmisoikeuksia edistävää tapaa käsitellä globaaleja kysymyksiä,** myös konflikteja ja erimielisyyksiä. Rauhanomainen yhdessä eläminen on edellytys kestäväen kehityksen toteutumiseksi.
- Käsittelen globaaleja haasteita ratkaisukeskeisesti** lietsomatta pelkoa tai uhkaa.

Agenda 2030 -tavoitteet

5

Lisätietoa:

- » [Demokratiakasvatus.fi](https://demokratiakasvatus.fi)
- » Plan International Suomi: Demokratiakasvatuksen reittiopas <https://plan.fi/materiaalit/demokratiakasvatuksen-reittiopas/>
- » Fingon kestävyyskasvatuksen verkkokurssin Transformer 2030 - Uudistava oppiminen, osio 3.3. [Utopiapedagogiikka](https://utopiapedagogiikka.fingo.fi), fingo.fi
- » Taksvärkki ry: [Olet vaikuttava! -opas](https://taksvarkki.fi), taksvarkki.fi

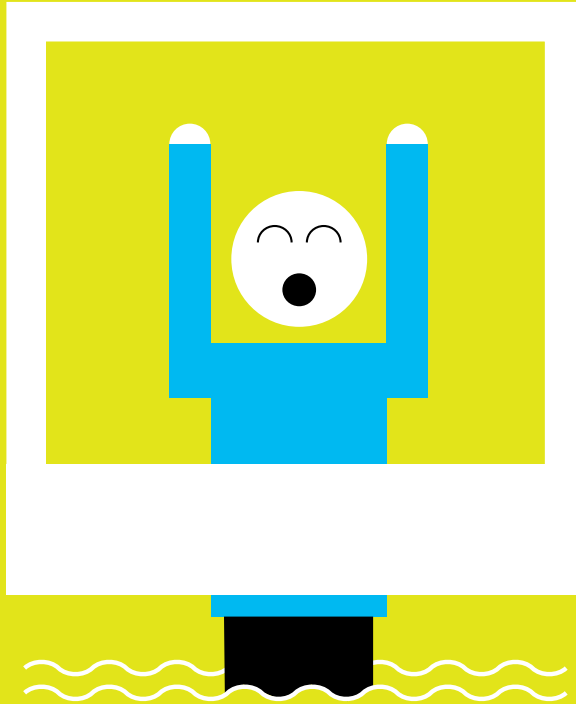
Kannustaako materiaali aktiiviseen kansalaisuuteen?

Maailma muuttuu kaiken aikaa toimintamme tuloksena ja se saa näkyä myös oppimateriaaleissa. Oppimateriaalien tulee tukea oppijoiden kasvua aktiiviseen maailmankansalaisuuteen ja kestävän tulevaisuuden rakentamiseen opetussuunnitelman mukaisesti.

On tärkeää, että oppijat hahmottavat olevansa yhteiskunnan jäseniä globaalissa maailmassa, oppivat koulussa yhteiskunnallisen vaikuttamisen taitoja ja saavat kokemuksia taitojen käyttämisestä aidoissa tilanteissa.

- Kannustan oppijoita aktiiviseen tiedonhankintaan ja kriittisyyteen.** En yksinkertaista oppimateriaalissa monimutkaisia asioita liikaa.
- Tuon esille erilaisia poliittisia pyrkimyksiä ja niiden perusteluita.** Näkemuserot kuuluvat demokratiaan ja niille on annettava tilaa myös opetuksessa.
- Rohkaisen oppijoita aktiiviseen ja toista arvostavaan vuoropuhe- luun ja vastuunottamiseen sananvapauden rajoissa.** Teen selväksi, ettei sananvapaus oikeuta syrjintään, toisen ihmisen kunnian loukkamiseen tai väkivaltaan yllyttämiseen.
- Nostan esille moninaisia ja muuttuvia osallistumisen ja vaikuttami- sen keinoja,** joita edustuksellinen demokratia ja kansalaisyhteiskunta mahdollistavat.
- Tarjoan oppijoille mahdollisuuksia kuvitella vaihtoehtoisia kestäviä tulevaisuuksia ja toimia niiden eteen.** Vahvistan tulevaisuusajattelua ja uskoa siihen, että voimme vaikuttaa omalla toiminnallamme tulevai- suuden suuntaan.
- Rohkaisen oppijoita kehittämään luovuuttaan ja ongelman- ratkaisutaitojaan** kestävämmän yhteiskunnan rakentamiseksi.

6

Mitä materiaalissa käytetyt kuvat kertovat?

Kuvat ja visuaaliset viestit vaikuttavat ihmisten maailmankuviin, mielipiteisiin, asenteisiin ja uskomuksiin. Ne jäävät myös helposti mieleen. Kuvat voivat omalta osaltaan edistää oppimista ja opetus-suunnitelman tavoitteiden toteutumista.

Kuvavalinnat eivät koskaan ole yhdentekeviä. Kuvat sisältävät aina monenlaisia merkityksiä ja voivat toimia tekstin rinnalla merkittävänä informaation lähteenä. Myös niin sanotut kuvituskuvat vaikuttavat oppijoihin monin eri tavoin, myös alitajuisesti. Siksi on olennaista pohtia, millaisia kuvia oppimateriaaleissa käytetään ja miten.

- Tuotan tekstejä ja kuvatekstejä, jotka tukevat kuvan ymmärtämistä ja tulkintaa.** Olen tietoinen kuvien sisältämistä symboleista ja ihmisten monista tavoista lukea niitä. Tiedostan ja tuon esille, millaista informaatiota valittu kuva sisältää ja mitä jää tai jätetään kuvan ulkopuolelle.
- Valitsen materiaaliin riittävän monipuolisia kuvia,** jotka eivät vahvista stereotyyppioita käsiteltävästä asiasta (kulttuuri, maanosa, tapahtuma tai tilanne) tai ihmisryhmästä.
- Valikoin kuvia, joissa henkilöt esitetään arvokkaasti, moninaisuutta kunnioittaen ja heistä tarjotaan riittävästi tietoa** (kuvauspaikka, kuvassa esiintyvien ihmisten nimet, kuvaajan tiedot). Varmistan, että erityisesti vähemmistöjen ja syrjinnän vaarassa olevien ryhmien kuvat esittävät heidät aktiivisina toimijoina omissa elämässään.
- Tarjoan mahdollisuuksia käsitellä kuvien herättämiä tunteita ja ajatuksia.** Kannustan mahdollisuuksien mukaan oppijoita pohtimaan oppimateriaalin tai median välittämän kuvaston vaikutuksia maailmankuvan muovautumisessa.

Lisätietoa:

- » Unicefin ohjeet lapsen oikeuksien huomioimiseen viestinnässä: [Ohje Lapsista raportointiin, unicef.fi](https://www.unicef.fi/ohje-lapsista-raportointiin)
- » Rauhanpuolustajat: [Läntisen tuolla puolen, lantisentuollapuolen. rauhanpuolustajat.org](https://www.rauhanpuolustajat.org/)
- » Interpedia: [Lasten tarinat ja kuvat kehitysviestinnässä - eettisten kysymysten muistilista \(2019\), interpedia.fi](https://www.interpedia.fi/)
- » Taksvärkki ry: [Maailman äänet -opas \(2018\), taksvarkki.fi](https://www.taksvarkki.fi/)

Vinkkejä

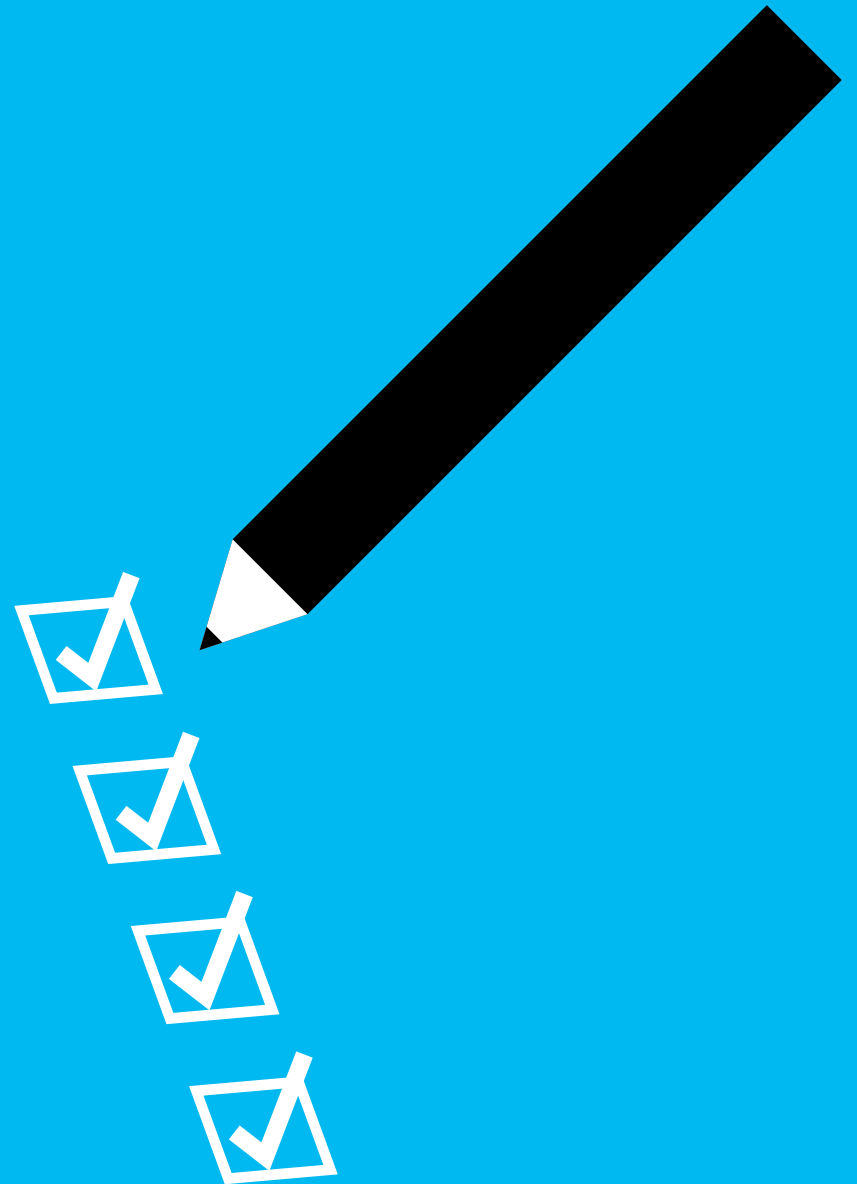
Mistä kuvia? Järjestöt antavat mielellään omaa kuvamateriaaliaan oppikirjakuvittajien käyttöön. Kysy rohkeasti! Laadukkaita kuvia voi tiedustella esimerkiksi seuraavilta järjestöiltä: Plan International Suomi, YK-liitto, Amnesty, Seta ry ja Unicef.

Kuvia saa käyttöön myös kansainvälisiltä kuvapankeilta, esimerkiksi:

www.media.un.org/photo/en/

www.unhcr.org/media-centre.html

UNICEF:in kuvapankki <https://weshare.unicef.org/>

Oppimateriaalit ajan tasalle on kansalaisjärjestöjen globaalikasvatusverkoston laatima opas oppikirjailijoille, opettajille ja kaikille, jotka haluavat oppimateriaalin kautta edistää aktiivista maailmankansalaisuutta. Oppaan sisältämä muistilista on syntynyt vuosien yhteistyöstä oppikirjakustantamojen ja opettajien kanssa sekä järjestöjen halusta tuottaa laadukkaampia oppimateriaaleja. Globaalikasvatusverkosto tarjoaa opetusajan toimijoille myös tukea opetussuunnitelman mukaisen globaalikasvatuksen toteuttamiseen.

Opas on julkaistu alun perin vuonna 2018 ja se on päivitetty vuosina 2021 ja 2024. Oppaan päivityksen on tehnyt Sanni Palomäki.

Muistilistan laatimiseen ovat osallistuneet globaalikasvatusverkoston toimijat:

Amnesty International, Eettisen kaupan puolesta ry, Ihmisoikeusliitto, Fingo, Maan ystävät, Nuorisoyhteistyön Allianssi, Nuorten Akatemia, Kehittämiskeskus Opinkirjo, Plan International Suomi, Rauhankasvatusinstituutti, Seta, Suomen Lähetysseura, Suomen Punainen Risti, Suomen Unicef, Suomen YK-liitto, Taksvärkki ry ja WWF Suomi.

GLOBAALIKASVATUS

www.gloaalikasvatus.fi

Gloaalikasvatusverkostoa koordinoi

fingo